

Antoni Matabosch

DOLORS BRAMON, *El Corán. Una inmersión rápida*. Barcelona, Tibidabo Ediciones, 2018.

La Dra. Dolors Bramon és molt coneguda com una gran islamòloga, amb una reconeguda competència científica i també com una magnífica divulgadora de l'Islam. En la col·lecció Cristianisme i Cultura de la Fundació Joan Maragall ha publicat *Obertura a l'Islam* (2001) i *Ser dona i musulmana* (2007). L'obra que comentem està escrita en un llenguatge comprensible i alhora amb un contingut complet i rigorós. Tracta de posar a l'abast d'un públic ampli el contingut de l'Alcorà, considerat pels musulmans com a revelat per Déu mitjançant l'àngel Gabriel. Recull els ensenyaments de Muhammad entre el 610 i el 632, el qual repetia paraula per paraula els missatges que rebia, com en un dictat.

L'A. fa un estudi sistemàtic i sintètic del contingut de l'Alcorà i dels problemes que planteja, aproximant el lector als mateixos textos, les possibles interpretacions i a la que li sembla més adequada. No defuig afrontar temes molt discutits o criticats des de fora o des de dintre mateix de l'Islam.

El llibre està estructurat en quatre parts. La primera tracta de l'estructura, les edicions i les traduccions de l'Alcorà. Està dividit en 114 azores o capítols i té més de 6.000 aleias o versets. Es tracta d'un llibre de meditació i pregària i no té cap pretensió cronològica. Analitza la transmissió de la predicació de Muhammad mitjançant textos escrits i de persones acostumades a memoritzar missatges pronunciats pel profeta, fins que molt més tard es recopilaren i formaren el text canònic. Tot el llibre és considerat d'origen diví i no pot ser objecte d'una anàlisi crítica com es fa actualment amb la Bíblia. Per tant, les traduccions s'han de considerar mers comentaris. Si hi ha contradiccions, i n'hi ha, es considera que el darrer text abroga l'anterior.

La segona part estudia el naixement de l'Islam, primer a la Meca (610-622), sense gaire èxit, l'hègida o trasllat a Medina (622), i el gran desplegament i finalment la conquesta de la Meca (622-632). La Dra.

Bramon descriu acuradament les fases de desenvolupament de l'Islam. La tercera part estudia la doctrina de l'Islam: la unitat de Déu, el profetisme de Muhammad, el cel i l'infern, la pregària, la purificació ritual, l'almoina, la peregrinació a la Meca.

La part més interessant i treballada del llibre és la que tracta d'alguns temes candents de l'Islam. El primer és el de la violència a l'Islam. Conclou que «se observan cambios de actitud respecto al comportamiento a observar en relación con los no musulmanes en función de que se trate de fragmentos revelados en la ciudad de la Meca o en la de Medina, que se predicaron en último lugar ... Al principio se hablaba de enseñanza moral y religiosa ... A partir del año 622 ... se tendió a creer que los fragmentos pacifistas quedaban derogados por los que hablaban de combate» (p. 126). Malgrat això, l'A. creu que a l'Islam no hi pot haver coacció per qüestió de religió. En el cas especial de la *jihad*, gairebé sempre significa esforç espiritual. En deu casos té significat més violent, però «los combatientes que actualmente conforman el mal llamado Estado Islámico y que protagonizan actos terroristas no están practicando nada parecido al jihad sino terrorismo puro y duro» (p. 150). L'Islam només obliga les dones a vestir amb modèstia, i no a tancar-se d'una manera concreta.

Posem especial atenció al darrer tema estudiat: «La teórica recompensa de las huríes en el paraíso», perquè és un exemple de com avui s'estan estudiant i interpretant alguns textos de l'Alcorà. Per exemple, es diu que les hurís són «verges afectuoses» (56: 36) que estaran a disposició dels musulmans durant tota l'eternitat. Seran «de públic esguard, d'ulls grans, com ous ben guardats» (37: 48-49). Amb «úrgids pits» (78:33), viuen «modestes en els pavellons» (55:72) i no són «tocades fins aleshores per un ser humà o un geni» (55: 56 i 74). Experts actuals de l'Islam intenten cercar pal·liatius a aquestes promeses. Uns (també la Dra. Bramon) diuen que el plural àrab *hur* (hurí) és una paraula masculina i femenina i que, per tant, tant musulmans com musulmanes tindrien «parella» al Paradís. Altres fan una interpretació més radical: «El propio texto coránico ya indica que, si bien su mensaje es fácilmente comprensible para la humanidad... Dios se valió a veces de parábolas, alegorías o metáforas... como se lee en la

aleya siguiente: “...algunas de sus aleyas son unívocas... otras son equívocas”» (3:5/7). Les hurís serien un mitjà per atraure i estimular els éssers humans vers el bé i allunyar-los del mal.

Recomanem aquest llibre als qui vulguin un coneixement actualitzat del llibre sagrat dels musulmans i dels seus ensenyaments més importants.

David Jou i Mirabent

GABRIEL MAGALHÃES, *Ser a casa. Reflexions sobre el cristianisme a l'Europa del segle XXI*, Fundació Joan Maragall (Aula Joan Maragall), Viena edicions, Barcelona, 2018

Aquest és el segon llibre que publica en català Gabriel Magalhães (1965), escriptor portuguès amb una àmplia i valuosa obra assagística i narrativa en la seva llengua materna i en castellà, col·laborador des de fa anys de «La Vanguardia», i amb un coneixement i una simpatia molt notables per la cultura catalana (el 2013 va coordinar, amb Fàtima Fernandes de Silva, el volum *El dret al futur: assaig i pensament cívic a Catalunya i a Portugal*, i el 2016 va publicar el llibre *Los españoles*, de to amable i críticament constructiu, amb una visió ben positiva de la diversitat hispànica). El seu primer llibre traduït al català (també publicat per la Fundació Joan Maragall) va ser *Mirall de vida. Una lectura quotidiana de l'Evangeli* (2015). Aquests títols ens mostren els interessos principals de l'autor: la reflexió cultural, l'anàlisi social i el tema religiós.

Aquests interessos conflueixen en el llibre de què parlem aquí, que correspon a l'Aula Joan Maragall de 2016, dedicada a una reflexió sobre el cristianisme a l'Europa del segle XXI. La implicació intel·lectual i afectiva de l'autor en aquest tema és gran, ja que opina que: «El cristianisme viu a Europa hores difícils perquè les persones l'han oblidat, la qual cosa equival a dir que en gran manera s'han oblidat de si mateixes. Fa mal veure com aquesta amnèsia es fon amb una gran desmemòria cultural». Espiritualitat i cultura, intimitat, i societat, són les línies entrellaçades entre si que guien aquestes reflexions.

Les parets de l'esperit, la casa de l'alegria

Magalhães parla del tema religiós des d'una experiència vital profunda, des d'una anàlisi intel·lectual penetrant, i des d'una preocupació cultural i social lúcida i àmplia. En parla (per dir-ho en paraules seves) «com un miner de l'esperit, com algú que investiga aquestes coses perquè sent el dolor de la desmemòria en què han caigut socialment, ... del silenci que es coagula al seu voltant com un tumor». L'estil de Magalhães té, entre altres característiques, dos aspectes especialment notables: una expressivitat gairebé poètica, amb frases que podrien constituir un poema o la llavor d'un poema, i la calidesa espiritual cristiana. En el seu llibre *Mirall de vida* invitava a la lectura dels Evangelis com un exercici crític d'autoconeixement i d'examen de la pròpia vida —en el marc de la metàfora del mirall— i de despertar-la a noves expectatives d'acció i de vida. En canvi, la metàfora organitzadora del llibre de què parlem aquí és la casa: «He donat a aquest espai interior tantes vegades inexplorat la forma d'una casa perquè m'agradava que s'entengués bé que podem habitar entre les parets del misteri amb la mateixa naturalitat amb què vivim en la nostra residència terrenal». En un llibre en portuguès, *O mapa do tesouro* (2015), Magalhães fa servir, en canvi, una metàfora organitzadora més dinàmica i plena d'aventura: la de l'illa del tresor, la del viatge espiritual arriscat cap al tresor més preuat.

En la part central del llibre que estem comentant, la fe cristiana hi és presentada com una llar des de la qual habitar en el món i en la societat i que, a través de diverses estances bàsiques —el rebedor, el menjador, la llar de foc, la cuina, el bany ...— allotja diversos aspectes de la vida espiritual. En concret, les parts segona i tercera del llibre desenvolupen aquesta presentació en un doble nivell. A la planta baixa hi trobem (segons els títols dels capítols respectivament) la llar de foc de l'amor, la sala dels altres, el despatx de la llibertat, la cuina de la humilitat, la catarsi de l'oració, en què es tracta com el cristianisme acull i potencia unes inquietuds i expectatives generals humanes. El pis de dalt, més particularment i compromesament cristià, és dedicat a aspectes més centralment religiosos i problemàtics: miracles, realitat,

cos de Jesús, la música de l'univers, malenconia i felicitat, l'habitació fosca del mal. La planta baixa, doncs, és perfectament acollidora des de visions distants a l'experiència religiosa, mentre que la del primer pis demana més empatia i identificació amb aspectes més singularment misteriosos, paradoxals i sorprenents de la vida cristiana. Per exemple, l'autor ens diu que «en la vida espiritual contemporània, el teixit de l'amor que transportem en la nostra ànima acostuma a tenir, doncs, dos grans esquinços: la nostra relació amb l'Esperit Sant es revela fràgil i tenim, a més a més, una noció formal i empobrida del Pare». El context de l'Esperit i del Pare pot resultar llunyà o indiferent al lector més interessat en els aspectes sociològics i culturals de la religió, però el lector interessat en la interpretació relacional de la divinitat trinitària i de la creació dinàmica hi trobarà observacions que l'interpel·laran.

Europa i el cristianisme, avui

Parlar del mirall o de la casa —segons les metàfores estructuradores de què hem parlat— podria suggerir que s'està pensant en la religió des de la introspecció purament individual o des d'un refugi acollidor que defuig les intempèries de la vida. Cal aclarir immediatament que no és així, sinó que porten a pensar en les conseqüències pràctiques de la fe cristiana com a compromís amb l'acció i l'amor a l'altre (especialment des de la metàfora del mirall) i en les conseqüències culturals i civilitzadores del paper dinamitzador d'un conjunt de valors i virtuts socials (especialment des de la metàfora de la casa). Així, el llibre *Ser a casa*, ben lluny de proposar un tancament, invita a una sortida a les intempèries i fragilitats, tempestes i languideses del paper del cristianisme en la vida i en la cultura europees actuals, de manera que hi ha un dinamisme recíproc i fecund entre intimitat espiritual i acció social.

Un àmbit individual treballat espiritualment a fons és essencial, segons l'autor, per a influir fructíferament en la dimensió col·lectiva: «L'únic futur que és al nostre abast és el del perfeccionament perso-

nal: treure les bigues dels nostres ulls, per ser aleshores llum del món i sal de la terra. Aquest canvi interior portarà ell mateix, òbviament, grans efectes socials: ... Aquestes projeccions seran, però, una conseqüència segona, capital, però no el primer objectiu. En realitat, quan un creient es llança a la “transformació social” sense prèviament haver-se transformat i sense continuar transformant-se a si mateix, el resultat pot ser terrible.»

Un segon aspecte que la intimitat espiritual hauria d'aportar a la vida social és l'alegria. «A nosaltres, cristians, ens fa tanta falta l'alegria! La majoria dels creients deixa que la seva ànima quedi empresonada en la tristesa. Com a mínim és una cosa que a mi em passa. Quan vaig escriure aquest llibre vaig sentir que el primer a qui evangelitzava era a mi mateix ... l'alegria s'ha convertit per a mi en un compromís, en una promesa que he fet a qui sóc». La idea que el cristianisme té a veure amb el patiment, amb un rosari de dolors que són com una col·lecció de mèrits, no correspon a la veritat ...»

Per cloure aquesta recensió, em referiré a tres aspectes socials i culturals del cristianisme destacats per l'autor. En primer lloc, una «sociabilitat mística del cristianisme», marcada per algunes grans inversions respecte del valors corrents de la sociabilitat usual, a saber: Els pobres valen més que els rics; els ignorants purs de cor en saben més que els savis i els entesos; els poderosos no han de ser senyors arrogants sinó esclaus del proïsme; s'inverteixen els drets hereditaris: els últims seran els primers. Aquesta inversió de valors en què la petitesa irradia grandesa, i la ignorància, saviesa, ha estat i és la base d'aportacions centrals en l'ànima europea com el gust per la llibertat, la cerca d'una igualtat en drets, i el dret al benestar.

Un segon aspecte és la relació amb la naturalesa i amb la ciència, tenint present, però, que el Déu cristià no és «un Déu cosmològicament informàtic» ni «un gran buròcrata de l'univers en el comandament de la màquina del cosmos», sinó «una omnipotència que ens dóna la llibertat; una omnisciència que se sorprèn amb nosaltres; una essència humana, amant, paternal, que dialoga amb nosaltres», «no una ordre, sinó un diàleg»; «una Creació que no es presenta com un reglament, sinó com una pregunta».

En tercer lloc, els valors cristians, les virtuts, no són retòrica, sinó que ajuden a viure i formen part profunda del món: «Qui habita tan sols el territori dels seus impulsos desconeix una gran part de la seva geografia personal. Això és el que els passa a molts joves, als quals en aquest temps se'ls educa perquè s'orientin per les químiques més elementals del seu cos ... El resultat ... es palesa en l'empobriment col·lectiu. Les persones que no arriben a saber que tenen esperit tampoc no saben gaire què han de fer amb la vida. Eliminem punts cardinals de la brúixola de la naturalesa humana, i després ens sorprenem del fet de tenir una cultura profundament desorientada».

Tot i que el cristianisme està vivint hores baixes en l'ànima europea d'avui, cal no oblidar la seva força en altres llocs del món. Pot ser que, com sant Pau, mirem el fenomen amb una doble mentalitat: «Com a cristians sentim que la fe segueix el seu curs i que s'afirma fortament en altres espais, ... com a naturals d'Europa, ... lamentem la manera com, entre nosaltres, s'està arruïnant.»